

SZÁMVITELI KÉZIKÖNYVEK

**ÉRTÉKPAPÍROK
ÉS RÉSZESEDÉSEK
SZÁMVITELE**

Budapest, 2017

Szerző:
Biróné Zeller Judit

Lektor:
Botka Erika
Mészáros László

Kézirat lezárva:
2017. június

ISBN 978-963-638-529-3

ISSN 2416-2310 (*Tanácsadói könyvek*)
ISSN 1787-7342 (*Számviteli kézikönyvek*)

Kiadja a SALDO Pénzügyi Tanácsadó és Informatikai Zrt.
Felelős kiadó: Sibinger Márta a SALDO Zrt. vezérigazgatója
A SALDO Kiadó az 1795-ben alapított Magyar Könyvkiadók
és Könyvterjesztők Egyesülésének tagja

© A Saldo Kiadó valamennyi kiadványa szerzői jogvédelem alatt áll.
E kiadvány bármely részének sokszorosítása, bármilyen adatrendszerben való
tárolása (papír, elektronikus stb.) a kiadó előzetes írásbeli engedélye nélkül tilos!

TARTALOMJEGYZÉK

I. Általános jogi környezet	5
1. Az értékpapírokkal (részesekekkel) kapcsolatos jogszabályok kronológiája.....	5
2. Szabályozás a Polgári Törvénykönyvben.....	7
3. Szabályozás a tőkepiacról szóló törvényben	8
4. Az értékpapírok (részesekek) csoportosítása	11
II. A számviteli törvény értékpapírokra (részesekekre) vonatkozó előírásai	15
1. Értékpapírok (részesekek) a mérlegben	15
2. Értékpapírok (részesekek) hozamai az eredménykimutatásban.....	19
3. Az értékpapírokkal (részesekekkel) kapcsolatos ügyletek számviteli elszámolása, számlaösszefüggésekkel	21
3.1. Tulajdoni részesekek szerzésének okai.....	21
3.2. Tulajdoni részesekek vásárlása (részesekek szerzés már meglévő vállalkozásban)	22
3.3. A részesekek értékének megállapítása a számviteli törvény 2016. január 1-jén hatályba lépett átmeneti rendelkezése alapján	30
3.4. Társaság alapítása (részesekek szerzés jogelőd nélkül alapított, új vállalkozásban pénzbeli és nem pénzbeli vagyoni hozzájárulással), illetve tőkeemelés	32
3.5. Dolgozói részvények kibocsátása.....	39
3.6. Tulajdoni részesekek értékesítése	39
3.7. Kapott osztalék	42
3.8. Hitelviszonyt megtestesítő értékpapírok vásárlása.....	43
3.9. Hitelviszonyt megtestesítő értékpapírok eladása vagy lejáratkor történő beváltása.....	57
3.10. Értékpapírok (részesekek) kölcsönzése	62
3.11. Térítés nélkül átvett, átadott, ajándékként, hagyatékként kapott és fellelt értékpapírok (részesekek).....	64

3.12. Megszűnt részesedések jogutód nélküli és jogutódlással történő megszűnés esetén	67
3.13. Az értékpapír névértéke és a beszerzési értéke közötti eredmény időarányos elszámolása	72
3.14. Átváltozó és átváltoztatható kötvények kibocsátása	76
3.15. Befektetési jegyek vásárlása és eladása.....	78
3.16. Saját részvények, saját üzletrészek.....	83
3.17. Tulajdoni részesedések és hitelviszonyt megtestesítő értékpapírok értékesítése.....	86
3.18. Értékpapírok (részesedések) értékhelyesbítése	90
3.19. Devizában denominált értékpapírok (részesedések) fordulónapi átértékelése	92
3.20. Értékpapírok (részesedések) valós értékelése	94
3.21. Az értékpapírok (részesedések) speciális ügyletei	98
3.22. Értékpapírok (részesedések) analitikus nyilvántartása.....	102
3.23. Az értékpapírok (részesedések) a kiegészítő mellékletben	103
3.24. Az értékpapírok (részesedések) az üzleti jelentésben	104
1. számú melléklet.....	106
Felhasznált irodalom	112

I. ÁLTALÁNOS JOGI KÖRNYEZET

1. Az értékpapírokkal (részeseésekkel)¹ kapcsolatos jogszabályok kronológiája

Az 1959. évben hatályba lépett Polgári Törvénykönyv az értékpapírokra vonatkozóan eredetileg nem tartalmazott szabályozást, hiszen a szocialista tervgazdaságban nem alkalmaztak értékpapírokat. Magyarországon 1988-ban kezdődött meg a privatizáció, ekkor lépett hatályba a privatizáció alapjául szolgáló, a gazdasági társaságokról szóló 1988. évi VI. törvény is. Ennek folyományaként az 1988. évi XXV. törvény elfogadásával kerültek be az akkor hatályban lévő Polgári Törvénykönyvbe, külön fejezetbe (XXVIII/A. Fejezet 338/A.–D. §-ok) az értékpapírok legfontosabb szabályai.

A törvényi szabályozás fontos állomása volt, hogy 2013. március 15-ével hatályba lépett a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.), amelynek Hatodik Könyve (Kötelmi jog) Ötödik Része (6:565. – 6:578. §) szabályozza az értékpapírokat. Először az általános szabályokat, majd az okirati formában előállított értékpapírokra és a dematerializált értékpapírra vonatkozó rendelkezéseket határozza meg. Emellett külön szabályokat találunk az üzletrészekre (Harmadik Könyv XIII. Cím) és a részvényekre (Harmadik Könyv XIV. Cím).

A szabályozás külön említendő mérföldköveként 1990-ben jelent meg az első, majd 1996-ban a második Értékpapírtörvény, melyeket felváltott a tőkepiacról szóló 2001. évi CXX. törvény (a továbbiakban: Tpt.). Ez utóbbi jelenleg is hatályban van és tartalma fokozatosan bővült, ahogy a piacon egyre újabb értékpapírok, illetve azokhoz kapcsolódóan újabb termékek jelentek meg.²

Emellett rendeletekben, egyedi értékpapírokat is szabályoztak. Ezek a jogszabályok olyan ütemben jelentek meg, ahogy a piacon egyre szélesebb körben, egyre több értékpapír jelent meg és ahhoz kapcsolódóan egy több ügylet kezdődött.

---

1 A későbbiekben az egyszerűsítés miatt a szövegben esetenként csak az értékpapír kifejezés szerepel, de az értelemszerűen vonatkozik a számviteli szempontból részeseedésnek tekintendő eszközre is.

2 Dr. Harsányi Gyöngyi: Az értékpapírok szabályozásának sajátosságai az új magyar Ptk. tükrében

A hatvanas években kerültek kiadásra a váltót és a csekket szabályozó rendeletek, de akkor már létezett szabályozása az 1875. évi XXXVII. törvényben (kereskedelmi törvény) a közraktárjegynek is. A nyolcvanas évek elején a pénzügyi intézményrendszer korszerűsítése kapcsán újabb értékpapírok jelentek meg a piacon, elsőként a kötvény (1982), majd a kincstárjegy (1987), később a letéti jegy, a részvény és a vagyonjegy is (1988). További egyedi értékpapírokról szóló jogszabályok jelentek meg a kilencvenes években, így a befektetési jegy, a kárpótlási jegy, valamint a szövetkezeti részjegy és üzletrész szabályait magában foglaló jogforrások (1991), a közraktárjegyet modernizáló (1996), a jelzáloglevelet megteremtő (1997), majd a kockázati tőkealapok által kibocsátott kockázati tőkejegyet megalkotó (1998) jogszabályok.

Az értékpapír-szabályozásnak – annak tartalma szerint – tehát különböző szintjei alakultak ki:

Általános szabályok	Polgári Törvénykönyv • 1959. évi IV. törvény (hatálytalan 2013. 03. 15. óta) • 2013. évi V. törvény
Egyes speciális értékpapírokat megteremtő jogszabályok	• 1/1965. (I. 24.) IM rendelet a váltóról • 2/1965. (I. 24.) IM rendelet a csekkről • 1982. évi 28. tvr. a kötvényről • stb.
Az értékpapírok kibocsátásának, forgalmazásának, kereskedésének, és az értékpapírügyleteknek a kérdéseire vonatkozó szabályok	Az értékpapírtörvények és a tőkepiaci törvény • 1990. évi VI. törvény (hatálytalan 1997. 01. 01. óta) • 1996. évi CXI. törvény (hatálytalan 2002. 01. 01. óta) • 2001. évi CXX. törvény

A továbbiakban a Ptk. és Tpt. legfontosabb, értékpapírokra vonatkozó azon szabályait foglaljuk össze, amelyek ismerete a számviteli elszámolás szempontjából is fontos.

2. Szabályozás a Polgári Törvénykönyvben

Az értékpapírjogi sajátosságok kezdetben az értékpapír okirati mivoltához kötődtek. A dematerializált értékpapírok megjelenésével azonban már nem csak az okiratok képesek értékpapírként funkcionálni. Az átruházás módjában alapvető eltérések mutatkoznak az okirati és dematerializált értékpapírok között, ezért nem lehetséges a papír és a dematerializált értékpapír egységes szabályozása. Azonban a befektetők védelme szempontjából közömbös az, hogy nyomtatott úton vagy dematerializált formában előállított értékpapírról van-e szó, így közös szabályok is megfogalmazhatóak.

Az általános szabályozás oka továbbá az is, hogy sokféle értékpapír létezik a piacon, amelyek eltérő jellemzőkkel bírnak, ezért azokat lehetetlen egy jogszabályban szabályozni. Másrészt több értékpapírfajta szabályozása nemzetközi egyezmény kihirdetésével történt, ezért a Ptk. úgy rendelkezik, hogy jogszabály az értékpapírokra nemzetközi egyezmény alapján a Ptk. rendelkezéseitől eltérő szabályokat állapíthat meg [Ptk. 6:567. §].

A Ptk. nem egyedi, hanem általános tartalmi ismérvek alapján határozza meg azt, hogy mely okiratok tekinthetők értékpapírnak, de emellett egyes külön jogszabályok nevesítenek egyedi értékpapírfajtákat, és meghatározzák ezek tartalmi kellékeit.

Az értékpapír Ptk. szerinti definíciója az alábbi elemeket foglalja magában [6:565. §]:

- a) az értékpapír okirat, vagyis az írás eszközével, emberi nyelven rögzít gondolati tartalmat, azonban annak nem kell szükségszerűen papírformában rendelkezésre állnia;
- b) az okiratot valamely polgári jogi jogviszony kötelezettje egyoldalú nyilatkozatként állítja ki;
- c) az okirat tartalmazza annak a jognak a leírását, aminek a gyakorlását az értékpapír kibocsátója lehetővé teszi, illetve annak a szolgáltatásnak a meghatározását, aminek a teljesítésére az értékpapír kötelezettje kötelezettséget vállal;
- d) az okiratban a kötelezett vállalja, hogy az okirat által jogosultként igazolt személynek fogja teljesíteni kötelezettségét.

A Ptk. alapján, ha a kibocsátani kívánt értékpapír a tartalmi kritériumoknak nem felel meg, de legalább az alábbi jellemzőket tartalmazza, akkor az is értékpapírnak minősülhet:

- a) a kibocsátó nevét és címét;
- b) azt, hogy a nyilatkozat értékpapírnak minősül;
- c) az értékpapír által megtestesített jogosultságot;
- d) sorozatban kibocsátott értékpapír esetén az értékpapír-sorozat megjelölését, a sorozat értékpapírkódját és a sorozatba tartozó értékpapírok darabszámát;
- e) a kibocsátás helyét és időpontját;
- f) okirati formában kibocsátott értékpapír esetén a kibocsátó aláírását.

Az értékpapírt írásban (okirati formában), vagy pedig elektronikus formában kell kiállítani, de mindig ügyfelenként nyitott, elkülönített értékpapírszámlán kell nyilvántartani.

Az okiratot valamely polgári jogi jogviszony kötelezettje egyoldalú nyilatkozataként állítja ki. Az okirat, illetve az elektronikus úton rögzített nyilatkozat tartalmazza annak a jognak a leírását, aminek a gyakorlását az értékpapír kiállítója lehetővé teszi, és annak a szolgáltatásnak a meghatározását, aminek teljesítésére az értékpapír kötelezettje kötelezettséget vállal akként, hogy az okirat vagy elektronikus módon rögzített nyilatkozat által jogosultként igazolt személynek teljesíti kötelezettségét.

3. Szabályozás a tőkepiacról szóló törvényben

A tőkepiacról szóló 2001. évi CXX. törvény (a továbbiakban: Tpt.) 2002. január 1-jével – az Európai Unióhoz való csatlakozás időpontjával később hatályba lépő rendelkezések kivételével – lépett hatályba, amely a korábbi Értékpapírtörvényt (1996. évi CXI. törvény az értékpapírok forgalomba hozataláról, a befektetési szolgáltatásokról és az értékpapírtőzsdéről) váltotta fel.

A Tpt. szabályozza – többek között – az értékpapírok előállításának, forgalomba hozatalára és szabályozott piacra történő bevezetésének szabályait, a nyilvánosan forgalomba hozott értékpapírokkal kapcsolatos tájékoztatási kötelezettségeket, a nyilvánosan működő részvénytársaságban történő befolyásszerzés szabályait, a befektetési szolgáltatási tevékenységgel összefüggő szabályokat, az értékpapír-kölcsönzés szabályait, a bennfentes kereskedelem és piacbefolyásolás szabályait, a Befektető-védelmi Alap (BEVA) működésére vonatkozó szabályokat, a tőzsdére vonatkozó szabályozást, a központi értéktári és központi szerződő fél tevékenységre vonatkozó szabályokat, továbbá a tőkepiac felügyeletére vonatkozó szabályokat.

A Tpt. definiálja az ún. **másodlagos értékpapír** fogalmát, amely egy olyan új, sorozatban kibocsátott, névre szóló, átruházható értékpapír, amelyet letétkezelő bocsáthat ki a végső jogosult részére, és amely a letétbe helyezett, vagy a letétkezelő tulajdonában álló ún. elsődleges értékpapírra vonatkozó rendelkezési jogot, illetőleg az értékpapír által megtestesített jogok gyakorlását biztosítja. A Tpt. meghatározza az ilyen típusú értékpapír jogszabályi kellékeit, illetve a kibocsátás feltételeit és a kibocsátó személyét is.

Nem a Tpt. szabályozza a váltó, a csekk, a közraktári jegy, a szövetkezeti üzletrész, a kárpótlási jegy és az állampapír zártkörű forgalomba hozatalát. Ugyancsak nem vonatkoznak a Tpt. bizonyos szabályai a fióktelepként működő tőzsdére, központi értéktárra és központi szerződő félre, azon pénzügyi holdingtársaságra, amelynek leányvállalatai között hitelintézet van.

Példa:

Egy vállalkozó forgatási céllal tartott nyilván előző évben beszerzett értékpapírokat és a 20X1. év során ugyanezen céllal több időpontban szerzett be 10 eFt/db névértékű B-Faktor részvényeket, melyeket az év során értékesített is. A beszerzés adatai a következők voltak:

B-Faktor részvény	Beszerzési érték eFt	Mennyiség db	Egyedi beszerzési ár eFt/db
Nyitó	1.150	100	11,5
20X1.01.29	650	50	13
20X1.04.23.	960	80	12
20X1.07.14.	937,5	75	12,5

A vállalkozó 20X1. szeptember 10-én 175 db részvényt értékesített 135%-os árfolyamon, majd 20X1. október 28-án további 130 db-ot 138%-os árfolyamon. Az értékesített részvények ellenértéke az értékesítés napján jóváírásra került a bankszámlán. Könyveljük le az értékesítéseket, ha a vállalkozás a B-Faktor részvényeket

- FIFO módszerrel,
- átlagos beszerzési áron értékeli.

Gazdasági esemény	Tartozik	Követel	eFt	
			a)	b)
20X1.09.10.				
Eladási ár	3. Pénzeszközök	9. Pénzügyi műveletek egyéb bevételei	175 db × 13,5 eFt/db = 2.362,5	
Könyv szerint érték kivezetése	8. Pénzügyi műveletek egyéb ráfordítása	3. Értékpapírok	2.100	2.121,516
Összevetés az árfolyamnyereség megállapítása érdekében	9. Pénzügyi műveletek egyéb bevételei	8. Pénzügyi műveletek egyéb ráfordításai	2.100	2.121,516
20X1.10.28.				
Eladási ár	3. Pénzeszközök	9. Pénzügyi műveletek egyéb bevételei	130 db × 13,8 eFt/db = 1.794	
Könyv szerint érték kivezetése	8. Pénzügyi műveletek egyéb ráfordításai	3. Értékpapírok	1.597,5	1.575,983
Összevetés az árfolyamnyereség megállapítása érdekében	9. Pénzügyi műveletek egyéb bevételei	8. Pénzügyi műveletek egyéb ráfordításai	1.597,5	1.575,983

Könyv szerinti érték számítása:

FIFO módszerrel

20X1. szeptember 10-i értékesítés:

$$100 \text{ db} \times 11,5 \text{ eFt/db} + 50 \text{ db} \times 13 \text{ eFt/db} + 25 \text{ db} \times 12 \text{ eFt/db} = 2.100 \text{ eFt}$$
$$\text{árfolyamnyereség} = 2.362,5 \text{ eFt} - 2.100 \text{ eFt} = 262,5 \text{ eFt}$$

20X1. október 28-i értékesítés:

$$(80 \text{ db} - 25 \text{ db}) \times 12 \text{ eFt/db} + 75 \text{ db} \times 12,5 \text{ eFt/db} = 1.597,5 \text{ eFt}$$
$$\text{árfolyamnyereség: } 1.794 \text{ eFt} - 1.597,5 \text{ eFt} = 196,5 \text{ eFt}$$

Átlagos beszerzési áron

Minden értékesítés a beszerzés után történt, ezért a beszerzésekből csak egy átlagos nyilvántartási egységárat kell számítani. Amennyiben egy időszak alatt beszerzés és értékesítés is történik, az átlagos árat minden egyes értékesítés előtt újra kell számítani és az értékesített részvények könyv szerinti értékét a megállapított egységáron kell értékelni.

$$(1.150 + 650 + 960 + 937,5) / (100 + 50 + 80 + 75) = 3.697,5 / 305 = 12.122,95 \text{ Ft/db}$$

20X1. szeptember 10-i értékesítés:

$$1. \text{ értékesítés könyv szerinti értéke} = 175 \text{ db} \times 12.122,95 \text{ Ft/db} = 2.121,516 \text{ eFt}$$
$$1. \text{ értékesítés árfolyamnyeresége} = 240,984 \text{ eFt}$$

20X1. október 28-i értékesítés:

$$2. \text{ értékesítés könyv szerinti értéke} = 130 \text{ db} \times 12.122,95 \text{ Ft/db} = 1.575,983 \text{ eFt}$$
$$2. \text{ értékesítés árfolyamnyeresége} = 218,017 \text{ eFt}$$

Példa:

Egy vállalkozó tartós befektetési céllal, tárgyév július 1-jén több tulajdonossal együtt, 20% tulajdonrészrel egy kft.-t alapított, amelynek jegyzett tőkéje 10.000 eFt. Az alapítás ázsióval történt, melynek során a tulajdonosok úgy rendelkeztek, hogy a tulajdoni hányaddal arányosan további 5.000 eFt vagyoni hozzájárulást teljesítenek a kft. tőketartaléka javára. A vállalkozó a tulajdonosi hozzájárulását egyrészt részvény apporttal, másrészt pénzeszköz átutalásával teljesítette, még a cégbejegyzés előtt. Az apportált forgatási célú részvény névértéke 1.000 eFt, könyv szerinti értéke 950 eFt volt, a társasági szerződés szerint elfogadott értéket 1.050 eFt-ban határozták meg. A kft. alapításának cégbírósági bejegyzése tárgyév augusztus 15-én megtörtént.

Tulajdoni részesedés a jegyzett tőkében	10.000 eFt × 20% = 2.000 eFt
Arányos hozzájárulás a tőketartalékhoz (ázsió)	5.000 eFt × 20% = 1.000 eFt
Részvény apport társasági szerződés szerinti értéke	1.050 eFt
Pénzben teljesítendő vagyoni hozzájárulás	3.000 eFt – 1.050 eFt = 1.950 eFt

Gazdasági esemény	Tartozik	Követel	eFt
A pénzbeli betét rendelkezésre bocsátása a cégbejegyzés előtt	3. Egyéb követelések	3. Pénzeszközök	1.950
Nem pénzbeli vagyoni hozzájárulás (apport) rendelkezésre bocsátása a cégbejegyzés előtt, a létesítő okiratban meghatározott értéken	3. Egyéb követelések	9. Pénzügyi műveletek egyéb bevétele	1.050
A nem pénzbeli vagyoni hozzájárulásként (apportként) rendelkezésre bocsátott részvény kivezetése a cégbejegyzés előtt, könyv szerinti értéken	8. Pénzügyi műveletek egyéb ráfordítása	3. Egyéb részesedés	950
Apportlás eredményének elszámolása (nyereség)	9. Pénzügyi műveletek egyéb bevételei	8. Pénzügyi műveletek egyéb ráfordítása	950
Alapítás cégbejegyzésének időpontjában átvezetés a részesedések közé	1. Egyéb tartós részesedés	3. Egyéb követelések	3.000